

koji se najčešće pojavljuje u grupi jednostavnih oblika, no toj grupi isto tako pripada većina kratkih priča. Njihove teme uglavnom obrađuju porijeklo životinja, njihov izgled, karakter i sudbinu. U složenim oblicima središnje mjesto zauzima čovjek i njegova djela u ljudskom društvu. Kao posebna grupa mogu se označiti mukashibanasiji kod kojih zagonetka ili komično nerazumijevanje čine temelj pripovijedanja. U takvima su najčešći likovi svećenik, slijepac, budala. Ti su mukashibanashiji vrlo često buddhističkog porijekla.

U mukashibanasiju je osobito uočljivo djelovanje suprotnosti. Bogatom nasuprot stoji siromašan, gospodaru sluga, roditelju dijete, poštenju nasuprot stoji nepoštenje, ljepoti nasuprot ružnoća itd. Suprotnost je ključna tehnika stvaranje napetosti i u šalama koje obrađuju svakodnevni život.

Tok zbivanja u mukashibanasiju ima tri dijela: početak, razvoj i razrješenje. Tri je određujući broj i za aktere priče. Često se javljaju tri brata, tri zeta, tri životinje kao pratioci junaka, junak treba podnijeti tri opasnosti, mora riješiti tri zadatka. Događaji se često zbivaju u trećoj godini, u trećem mjesecu, na treći dan nekog ciklusa.

U složenim oblicima najčešći postupci i teme su natprirodno, alegorija, no ponekad i svakodnevnica. Njihovi junaci posjeduju ili natprirodne moći ili su neobičnog porijekla. Junacima pomažu natprirodna bića ili ih čuva nekakvo drugo čarobnjaštvo. Junak rješava teške zadaće, pobjeđuje protivnike, na kraju zadobiva kraljevstvo i nevjestu. Prostor u kojem se odvija zbivanje nije svakodnevnica, nego svijet dalek od stvarnosti. To se odražava i na imenima junaka: niti jedno ime nema svakodnevno, uobičajeno značenje već označava karakteristične posebnosti ili porijeklo imenovanih.

Alegorija je najčešća u mukashibanasijima koji imaju didaktičnu funkciju.

Pripovijedni materijal u ovoj zbirci nije klasificiran po nekom određenom kriteriju, vremenskom ili tematskom (izuzev odjeljka koji sadrži poseban tip ainu bajke), nego su priče jednostavno obilježene rednim brojevima. Pored pogovora knjiga je opremljena i bilješkama uz tekstove.

Vilko ENDSTRASSER

Ovo je još jedna od lijepih zbirki priča što ju je u suradnji s Johannesom Pöglom uredio (i preveo na njemački) ugledni romanist i istraživač usmenih priča Felix Karlinger. Istraživači ovih priča su na terenu bili pred problemom: da li u zemlji koju prije svega obilježuju velike migracije seoskog stanovništva u grad postoje i još se mogu pronaći "rezervati" u kojima se pričaju priče?

Trebalo je gotovo kriminalističkim instinktom otkriti i prepoznati podzemnu pripovjedačku struju, pa čak i kad su se motivi, oblici i stil znatno promijenili.

Zemlja je to koja je od svog otkrića privlačila brojne istraživače i pustolove koji su u svojim željama i očekivanjima nerijetko bili slični djeci što su se vezala uz dobro ispričane najčudesnije fikcije i krenula ih ostvariti. I vrijeme i prostor nudili su idealno tlo za to. Tako se u prvim izvještajima o osvajanju Argentine prepleću, i često su neodvojivi jedni od drugih, povijesni podaci s najmaštovitijim pričama temeljenim i na evropskim folklornim motivima i na indijanskoj pripovjedačkoj tradiciji: priče o zlatnim gradovima, o divovima na jugu Patagonije, o sedam kraljevskih začaranih gradova, o neotkrivenom blagu i tajnim hodocima Inka, o zlatu i srebru koje se skupljaju na površini zemlje ili u potocima.

Korijeni priča o zlatu nisu uvijek samo u pričama i predajama već nerijetko i u krivo interpretiranim pretjeranim izvještajima iz Južne Amerike. U svojoj knjizi o povijesti jedne južnoameričke pokrajine pisao je Fray Alonso de Zamora o kulturnoj ceremoniji u čast Sunca, kad kralj svoje tijelo maže zlatnim prahom. Taj je opis stvarnog običaja u daljim prepričavanjima prerastao u predaju o tako bogatoj zemlji u kojoj se njezini stanovnici svakodnevno pudraju zlatnim prahom. Katkada, ali rjeđe, nestaju sjećanja na stare predaje i istiskuju ih evropski motivi. Takva je npr. priča br. 49 u kojoj se govori o

Märchen aus Argentinien und Paraguay, Herausgegeben und übersetzt von Felix Karlinger und Johannes Pögl, Eugen Diederichs Verlag, Köln 1987, 255 str. (Die Märchen der Weltliteratur)

zlom i bogatom i dobrom ali siromašnom bratu. Siromašni pronađe zlato, bogati ga želi prevariti, ali je zbog toga kažnjen i sve blago pripadne siromašnome. Ta je priča inače zabilježena na gotovo čitavom evropskom romanskom govornom području, a motiv mora da je bio vrlo obljubljen jer je zabilježen već na početku 17. st. u epu "Bernardo" Bernarda de Balbuena. Autor je epa bio biskup za Puerto Rico i vjerojatno je i sam pridonio širenju evropskih bajki i predaja u Latinskoj Americi.

Autori su izborom iz bogate građe pokazali raznovrsne tipove, motive i teme, razlike i sličnosti, osebnosti i autentičnosti pripovijedanja od Paragvaja na sjeveru do Ognjene zemlje na jugu. Priče su u zbirci formalno razvrstane u pet grupa: bajke, mitske priče, priče o životinjama, legende i predaje, novele i šaljive priče. Dosad je bolje istražena ona građa u kojoj se prepleću pripovjedačke tradicije Indijanaca i doseljenika od cjelokupne građe različitih indijanskih plemena. Migracije, međusobna stapanja i razdvajanja raznih naroda traju na tom području i danas, tako da se teško može izdvojiti etnički jasna slika pojedinog kraja. Dominantni tipovi priča u indijanskom repertoaru su priče o životinjama (upravo su one najviše i utjecale na priče evropskih doseljenika), pa ih autori stoga i donose u većem broju.

Podjednako su zastupljeni i stariji i najnoviji zapisi. Izbor iz suvremenih zapisa nije bio ograničen samo prostorom ove knjige već i specifičnošću zapisa. Navodim iscrpnije taj "problem" jer se s njim susreću gotovo svi današnji istraživači usmenih priča, bez obzira na mjesto istraživanja. Dio je tih zapisa snimljen u prenočištima na prijevojima Anda, gdje se i danas pričaju bajke i legendarne priče. Međutim, kazivači nerijetko zamjenjuju riječi i čitave dijelove rečenica gestama. Tu je pripovjedačku situaciju nemoguće rekonstruirati čitatelju teksta; ona je samo ograničeno jasna čak i tamo gdje je neposredno doživljena. To je naročito vidljivo u tekstovima u kojima se međusobno miješaju i pretapaju elementi bajki i predaja. Numinozno i njegovo specifično značenje prihvaća se istinitim samo u krugu u kojemu je i govoreno. Nema razumijevanja tih razina izvan tog uskog kruga. Ta mogućnost identificiranja pripovjedača i njegovih slušatelja dokaz je jake povezanosti čovjeka s prirodom, veze koja je tu vjerojatno mnogo dublja nego u urbaniziranoj Evropi. Indijanski element nije pritom samo egzotični kolorit već prenosi raznoliku građu nenapisane tradicije ljudske prošlosti.

Odnos kazivača prema kazivanome tekstu i prema tradiciji ilustrirat ću primjerom iz bajke o mostu preko mora (br.1, snimio 1974. C. Bandy, kazivao sezonski radnik iz Argentine), koja odgovara evropskom tipu priče o zahvalnoj smrti. Specifičan je i sam početak priče, bolje rečeno uvod, koji je "prepisan" s magnetofonske vrpce.

"Ova je priča već prastara. Ova je priča tako stara da mnogi govore da ne može biti istinita. Zašto ne može biti istinita? Samo zato što je stara? Postoje nove priče a ipak nisu istinite. Ali ako želite, mogu vam pričati i neku drugu priču. Ne? Dakle, pričat ću."

Priča zatim počinje tipičnim bajkovnim formulnim početkom "Bili jednom kralj i kraljica..."

I arhaične motive iz Starog zavjeta, što su na starom kontinentu već gotovo potpuno nestali iz usmene tradicije i žive dalje samo u knjigama, - nalazimo ovdje - djelomice kontaminirane s ostalim motivima - u njihovu iskonskom obliku (priče br. 41 i 46).

Autori u pogovoru zahvaljuju suradnicima; navodimo samo, nama zanimljivo, ime Carlosa Bandy, rođenog u Sarajevu, koji je 1972. počeo terenska istraživanja u Argentini i Paragvaju, ali je 1985. poginuo u prometnoj nesreći. U svome je radu na sretan način povezao znanstvena iskustva sa spontanom sposobnošću prilagođavanja stranom i nepovjerljivom stanovništvu. Njegova udovica, Maria Dolores, dala je F. Karlingeru originalne magnetofonske snimke i pomogla u dešifriranju rukopisnih bilješki i zapisa. U ovoj je knjizi od pedesetosam priča jedanaest iz rupisa pokojnog Bandy.

Pogovor su zajedno napisali Hans Pögl i Felix Karlinger, a registar motiva i tipova napravio je Hans-Jörg Uther iz Göttingena.

Ljiljana Marks